

Лариса Варзацька, Тамара Трохименко

Українська мова та читання

ЧАСТИНА 1

клас

Лариса Варзацька
Тамара Трохименко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2025

QR

Буду я навчатись мови золотої
у трави-веснянки, у гори крутої,
в потічка веселого, що постане річкою,
в пагінця зеленого, що зросте смерічкою.

Андрій Малишко

Умовні позначення

— досліджуємо

— дискутуємо

— пишемо каліграфічно

— працюємо в парах, групах

— використовуємо
інтернет-джерела

— запам'ятовуємо

— працюємо творчо

— виконуємо завдання;
відповідаємо на запитання

— словникова робота

ЗВУКИ І БУКВИ

§ 1. Звуки мовлення. Букви

Пропливає осінь на хмаринці сірій

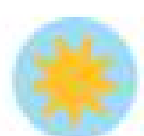
Богдан Чалий

1. Прочитай виразно вірш.

Сю **ніч** квітка питала квітку:
— Що ж це робиться? Поясни!
Тільки вчора було ще влітку,
а **сьогодні** вже восени!

Ліна Костенко

2. Розкажи, яку картину ти уявляєш.

3. Спробуй відповісти на запитання квітки.

4. Вимов звуки і назви букви у виділених словах.

5. Завантажуйте електронний додаток та ознайомтесь із правилами гри «Танець звуків».

Звуки ми вимовляємо і чуємо. З них утворюються слова. На письмі звуки позначають буквами. Букви ми бачимо, читаємо та пишемо.

2. Спиши букви та речення.

і й у ї з ю в д
Пропливає осінь на хмарин-
ці сірій.

3. 1. Прочитай. Якими звуками відрізняються слова кожної пари?

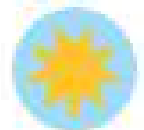

Губи — зуби, ліс — лис, ніж — ніс, кит — кіт.

2. Яким словам відповідає подана звукова модель?

= • —

4. Прочитай склади й утвори з них слова. З одним із цих слів (на вибір) придумай речення.

Жов, тень; пад, ли, сто; ре, ве, сень.

в'ересень

5. 1. Прочитайте слова. У кожному з них додайте або вилучіть одну літеру так, щоб вийшло інше слово.

Зуб, їжа, смак, буря, план.

2. Запишіть слова парами за зразком:

Зуб — зур.

3. З однією парою слів (на вибір) складіть і запишіть речення.

6. 1. Прочитай та спиши речення.

Вишиває осінь на канві зеленій золоті квітки.

Олександр Олесь

2. Виконай завдання на вибір.

- Підкресли слово, у якому більше букв, ніж звуків. Поясни, чому.
- Знайди слова з літерою *н*. Який звук вона позначає у кожному випадку? Чому? Побудуй звукову модель одного з цих слів.

§ 2. Алфавіт

А осінь вже постукала в вікно

Надія Красоткіна

7. 1. Підготуйтеся і виразно прочитайте уривок із вірша.

А осінь вже постукала в вікно.
Чарівна осінь, сонячна і світла.
Ще гріє серце сонячне тепло,
зелена барва на лугах не зникла.
Ще синє небо радістю цвіте
і хори коників лунають стоголосо,
а вдень і не подумаєш про те,
що у дворі твоїм пригрілась осінь.

Надія Красоткіна

2. Обговоріть, яку осінь змальовує поетеса: ранню чи пізню. Знайдіть у вірші слова, що підтверджують вашу думку.
3. Випишіть два образні вислови, які вам найбільше сподобалися.

8. Прочитай український алфавіт. Запам'ятай порядок букв та їх назви.

Аа а	Бб бе	Вв ве	Гг ге	Ґґ ґе	Дд де	Ее е	Єє є
Жж же	Зз зе	Ии и	Іі і	Її ї	Йй ій	Кк ка	Лл ел
Мм ем	Нн ен	Оо о	Пп пе	Рр ер	Сс ес	Тт те	Уу у
Фф еф	Хх ха	Цц це	Чч че	Шш ша	Щщ ща	Ь знак м'якшення	
Юю ю	Яя я						

9. 1. Прочитай і відгадай загадку.

Знаю я і знаєш ти,
що разом їх тридцять три!
Перша — А, остання — Я.
Як зветься ця сім'я?

Ганна Осадко

2. Як по-іншому називають родину із 33 літер?

алфавіт

10. Спиши буквосполучення та слова.

Аа абетка азбука алфавіт

11. 1. Прочитайте слова.

Гарбуз, ялина, береза, буряк, тополя, картопля,
клен, помідор, дуб, морква, осика, огірок.

2. Запишіть в алфавітному порядку: *1 варіант* — назви овочів; *2 варіант* — назви дерев.

12. 1. Розглянь малюнок. Виразно прочитай текст.

Ходить **Осінь** лугами, берегами. Де зітхне — там холодом війне.

Любить Осінь ночами сидіти на б́ерезі ставка.
А вранці **підіймає** над водою сивий туман...

Бояться Осені пташки.

За Василем Сухомлинським

2. Спиши перше речення. Визнач, скільки в кожному слові звуків.

3. Побудуй звукові моделі виділених слів.

4. Обговоріть, про що могли розмовляти пташки та Осінь.

13.

Запиши в алфавітному порядку п'ять-шість назв осінніх квітів.

На липах листя золоте тріпоче

Олександр Олесь

14.

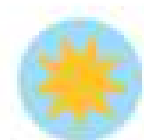

1. Прочитай вірш. Добери до нього заголовок.

На липах **листя золоте**
тріпоче понад нами,
неначе знову **ліс цвіте**
осінніми квітками.

Олександр Олесь

2. Уяви, що разом із автором вірша ти йдеш осіннім лісом. Спробуй побачити й відчувти те, що побачив і відчув поет. Намалюй свої враження.

3. Із виділених слів склади і запиши речення.

15.

Із поданих складів утвори та запиши слова.

лис зо тя ю те

18. Прочитай слова та знайди в них однакові звуки. Склади і запиши речення зі словами *диктант*, *диван*.

Дині, дівчинка, диктант, диван.

дикта́нт

дива́н

19. Запиши на́зви річок України в алфавітному порядку. Дніпро, Збруч, Стрипа, Тиса, Черемош, Горинь.

§ 3. Наголос

А пташатку-небожатку яр-веснонька сниться

Богдан Лепкий

20. 1. Прочитай рядки з вірша Богдана Лепкого. Виділені слова вимовляй із більшою силою голосу.

1) Там у лісі на горісі **пташенятко** спало.

2) А пташатку-**небожатку** яр-веснонька сниться.

Небожа́тко — тут: бідолаха.

2. Запиши перше речення з пам'яті. Побудуй його схему.

3. Прочитай слова та словосполучення. Дізнайся, що кожне з них означає. Яка спільна частина є в цих записах?

Яр-веснонька, Ярило, яра пшениця, ярина.

21. 1. Прочитай склади. Утвори і запиши слова.

ш / сні / гам / тел / дя /

2. Побудуй звукову модель слова *дятел*.

дяте́л

22. 1. Розглянь і назви зображені предмети.

2. Який звук у кожному слові вимовляється з більшою силою голосу?

3. Запиши слова і познач наголос за зразком:

шшшка

23. 1. Прочитайте слова. Розгляньте і порівняйте звукові моделі. Що ви помітили?

Машина, колесо, молоко.

— • — • — •

— • — • — •

— • — • — •

2. Визначте, якому слову відповідає кожна звукова модель, і запишіть слова в тому самому порядку.

24. 1. Спиши слова і познач у них наголос.

Одинадцять, виразно, читання, черговий, шофер, олень.

2. Перевір себе за орфографічним словником.

25. Спиши речення. У словах — назвах птахів познач наголос.

Синички, шпаки, мухоловки, дятли — друзі саду. Бережіть птахів!

§ 4. Склад. Перенос слів із рядка в рядок

Пішов котик на торжок

З народного

26. 1. Прочитай потішку. Повтори її декілька разів.

Пішов котик на торжок,
купив собі кожушок.

З народного

2. Запиши потішку з пам'яті.
3. Виділені слова поділи на склади. Скільки складів у кожному слові?

Слова треба переносити з рядка в рядок за складами: *ро-машка, рома-шка, ромаш-ка*.

Склад із однієї літери не залишають у попередньому рядку і не переносять у наступний: *лі-лія, яли-на*.

27. 1. Спиши слова, поділяючи їх для переносу з рядка в рядок.

Заєць, котик, ясен, сонце, курча, явір, город, ключ.

2. Які з цих слів не можна переносити з рядка в рядок? Які слова можна переносити різними способами?

28. Із поданих складів утвори і запиши слова.

па на ву лець вук ти

29. 1. Прочитай слова. Усно поділи їх для переносу.

Низька, тополька, чайка, родзинки, воджу, байка, Ольга, чайник, раджу.

2. Перевір за правилом, чи правильно ти виконав/виконала завдання.

Букви **й** та **ь** під час переносу слів не можна відривати від попередньої літери: *тюль-пан, чай-ка*. Не розриваються сполучення літер **дж, дз**, що позначають один звук: *си-джу, гу-дзик*.

30.

Доберіть по два-три слова на кожне правило переносу слів із рядка в рядок.

31.

1. Прочитай уривок із тексту.

ЯК ЗДИВУВАВСЯ МУРКО

Живе у бабусі кіт Мурко. Часто **лежить** котик проти **сонця**, **гріється**, заплющивши очі. Тільки **хвостиком** махає.

Якось на подвір'ї ходило курча. Воно відбилося від квочки, жалібно пищало. Побачивши кота, замовкло...

За Василем Сухомлинським

2. Випиши виділені слова. Вимов їх, «розтягуючи» по складах. Скільки складів у кожному слові?

32.

1. Поміркуй, якими буквами мають починатися ці імена.

..адійка, ..ндрійко, ..льга, ..гор, ..лег, ..аринка.

2. Які з цих слів не можна переносити з одного рядка в інший? Чому?
3. Запиши імена дівчаток або хлопчиків (на вибір), поділяючи їх для переносу. Порада: виконай це завдання спочатку на чернетці.

чернетка

помілка

§ 5. Голосні звуки. Позначення їх буквами

Український рушник, як вкраїнська душа

Вадим Крищенко

33. 1. Прочитайте вірш. Чому мати дарувала синові вишиваний рушник?

Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
і водила мене у поля край села,
і в дорогу далеку ти мене
на зорі проводжала,
і **рушник вишиваний** на **щастя** дала.

Андрій Малишко

2. Складіть слова подяки матері за рушник від імені героя вірша.
3. Випишіть виділені слова. Вимовте в них голосні звуки. Поспостерігайте, чи натрапляє в роті на перепони струмись повітря під час вимови цих звуків.

34. Добери і запиши слова, в яких є ці склади.

Ге Ха хус зо рі ру

35. 1. Прочитай текст.

Український рушник. Його можна порівняти з **піснею**, витканою чи вишитою на полотні. Без рушника, як і без пісні, не обходиться народження, одруження **людини**, ювілейні урочистості.

Лідія Орел

2. Спиши перші два речення.

3. Побудуй звукові моделі виділених слів. У якому слові буква ю позначає один звук? два звуки? Поясни, чому.

В українській мові шість голосних звуків. Вони позначаються на письмі десятьма буквами.

Звуки: [a]	[o]	[y]	[e]	[и]	[і]
↙ ↘	↓	↙ ↘	↙ ↘	↓	↙ ↘
Букви: а я	о	у ю	е є	и	і ї

36. 1. Прочитай текст.

Рушник на стіні — давній український оберіг. Навіть в наш час у багатьох **українських** оселях палахкотять багатством барв рушники. Рушник — **обличчя** оселі і господині.

2. Як ти розумієш значення слова *оберіг*?

3. У виділених словах послідовно вимов усі звуки.

4. Спиши останнє речення. Підкресли букви, що позначають голосні звуки.

37. 1. Прочитай і спиши.

1) Птах літає, бо він крила має. 2) Скрипка **грає** — голос має.

2. Знайди і підкресли слова, які не можна переносити з одного рядка в інший. Поясни, чому.

3. Побудуй звукову модель виділеного слова.

38. 1. Прочитайте.

- Цибуля, ягоди, чайка, чайник, ясен, знання.
- Синє, хатне, шие, радіє, цемент, цегла.
- Читаю, юнак, радію, кущ, щука, ключ.
- Гаї, краї, Ірина, їхати, конвалії, їзда.

2. У словах кожного рядка знайдіть спільний звук. Якими буквами його позначено?

39. 1. Прочитай текст.

У перший день огляду **озимини** ішли в поле гуртом — частіше родом. Попереду батько ніс на рушнику хліб-сіль. У кошику, накритому рушником, несла різне **частування** мати. На полі розстеляли рушники, клали їжу. Так робили і в перший день оранки, сівби та жнив.

За Лідією Орел

2. Випиши слова з буквами я, ї та побудуй їх звукові моделі.

3. Виділені слова поділи для переносу по-різному.

Найдорожчий скарб, як в родині лад

З народного

40. 1. Виразно прочитайте вірш.

Де згода в сімействі,
де мир і тишина,
щасливі там люди,
блаженна сторона.

Іван Котляревський

 2. Обговоріть, що потрібно людині для щастя.

3. Послідовно вимовте всі звуки у виділеному слові.

41. 1. Із поданих букв та складів утвори і запиши слова.

Підкресли чотирискладове слово.

Ща / Я / стя / ка / рин / те / ма

2. Як визначити кількість складів у слові?

У слові стільки складів, скільки голосних звуків.

42. 1. Розгляньте таблиці. Прочитайте слова, правильно вимовляючи виділені склади.

я-сен	[йа]	бу-ря	[р'а]
бур'-ян	[йан]	шко-ляр	[л'ар]
юр-та	[йур]	лю-ди-на	[л'у]
спі-ва-є	[йе]	си-нє	[н'е]
ї-жак	[йі]		

2. Спишіть слова у дві колонки. Побудуйте звукові моделі слів *буря* і *бур'ян*.
3. Зробіть висновок, коли букви *я*, *ю*, *є* позначають два звуки, а коли — один. Що можна сказати про букву *ї*?

Букви **я**, **ю**, **є** позначають два звуки [йа], [йу], [йе] на початку слова, після голосного та після апострофа: *яблуко*, *грає*, *в'юн*.

У середині та в кінці складу букви **я**, **ю**, **є** позначають голосні [а], [у], [е] і м'якість попереднього приголосного: *рясно*, *люлька*, *осіннє*.

Буква **ї** завжди позначає два звуки — [йі]: *їжак*, *поїзд*, *гаї*, *солов'ї*.

43. 1. Відгадайте загадки.

- ▶ Червоний Макар по полю скакав,
та й в борщ попав.
- ▶ Біжить корова гладка, здорова,
а за нею телята — всі вони близнята.
- ▶ Білесенька бочка котилася з горбочка.
Полежала, розкрилася — і курча з'явилося.

2. Запишіть слова-відгадки. Підкресліть букви, що позначають два звуки.

44. 1. Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

Людина без роду — мов відірваний від дерева листочок. Кожен із вас має оте святе — родовідну пам'ять. Пам'ятає не тільки своїх дідуся і бабусю, а й їхніх дідусів і бабусь. Знає, чим славний його рід.

Кожен із вас, як **квіточка**, як **листочок**, потрібний великому родовому **дереву**. Воно дихає вами, листочками.

Раїса Майстренко

2. Спиши другий абзац. Виділені слова запиши в алфавітному порядку. Поділи їх на склади та познач наголос.

45. Розкажіть одне одному цікаві історії з життя вашої родини.

46. 1. Прочитай текст, змінюючи подані в дужках слова відповідно до змісту речень.

Ще в сиву (давнина) люди були сильні землею своїх предків. Коли воїн ішов на (битва) з ворогом, то брав із собою землю з могил родичів. Та земля була для нього святою.

2. Запиши виправлений текст.

3. Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв. Поясни, чому.

4. Спробуй зобразити дерево свого роду. За потреби звернись до когось із близьких.

§ 6. Наголошені й ненаголошені голосні

Ходить гарбуз по городу

З народного

47. 1. Прочитайте (проспівайте) в особах українську народну пісню.

Ходить **гарбуз** по городу,
питається свого роду:

— Ой, чи живі, чи здорові
всі **родичі** гарбузові?

Обізвалась жовта диня:

— Ой, я ж його господиня!

Обіzywались огірочки:

— Ой, ми ж його **сини й дочки...**

У записі Філарета Колесси

2. Знайдіть речення, які відповідали б поданим схемам.

«Ой, — ж — — й —.» «Ой, — ж — — !»
«Ой, — — , чи — — — — ?»

3. Випишіть виділені слова та поділіть їх на склади. Який склад у кожному слові вимовляється з більшою силою голосу? Позначте наголос.

48. 1. Прочитай слова. Запиши їх в алфавітному порядку, вставляючи пропущені букви. За потреби користуйся словником.

Пон..ділок, н..діля, сер..да, ч..твер, в..ресень,
портф..ль, в..разно, уч..тель, ч..тання, д..тина,
ч..рговий, д..ктант.

2. Який склад у кожному слові вимовляється із більшою силою голосу? Познач наголос.

Склад, який у слові вимовляється з більшою силою голосу, називають **наголошеним**. Решта складів у слові — **ненаголошені**: *о́сінь, капу́ста, помідо́р*.

49. 1. Прочитай та відгадай загадки. Які слова допомогли тобі здогадатися, про що в них йдеться?

- ▶ Вузлувата і листата,
а доспіє — головата.
На нозі стоїть одній —
сто сорочечок на ній.
- ▶ Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошує доня мила,
Каже неньці — тісно їй:
«В земляній сиджу коморі,
А коса моя надворі!»

Леонід Глібов

2. Як треба читати речення зі знаком оклику в кінці?
3. Склади і запиши речення зі словами-відгадками.
Познач у цих словах наголос.

50. 1. Розгляньте малюнок і прочитайте текст. Зверніть увагу, як дівчинка описує капустину.

— Ось тобі, зайчику, капуста на сніданок. Глянь, яка вона велика, кругла, біла. Сто листочків-одежинок на ній! І всі вони соковиті, солодкі. Хрумай, сіренький, на здоров'я!

- 2. Скористайтесь наступною порадою й опишіть морквину та бурячок. Розіграйте подібну сценку.

Щоб описати предмет, треба розглянути, який він за розміром, формою, кольором, та відчутти або пригадати, який він на дотик, смак, запах, і послідовно назвати ці ознаки.

Ая

озна́ка

51. Із поданих складів утвори і запиши слова.

 ла

рець не гор мі по

52. Склади і запиши декілька речень про помідор та огірок. У всіх словах першого речення познач наголос.

§ 7. Приголосні звуки.

Позначення їх буквами

Дерева, вітром підбиті, пещені літом і сонцем

Василь Стус

53. 1. Виразно прочитайте поетичні рядки.

Дерева, вітром підбиті,
пещені літом і сонцем,
піднявши вгору долоні,
пнуться до неба.

Василь Стус

- 2. Запишіть обидва слова й підкресліть літери, якими вони відрізняються.

57. 1. Прочитай слова. У кожному з них зміни одну літеру так, щоб вийшло інше слово.

Сом, **пісок**, **гора**, коса, грак, щука.

2. Запиши дві пари слів (на вибір) за зразком.

Ганок — ранок.

- 3. Вимов приголосні звуки у виділених словах. Які перешкоди виникають у процесі вимови цих звуків?

58. 1. Прочитайте текст.

МУРКА-ВИТІВНИЦЯ

Моя киця Мурка — велика витівниця. За нею так цікаво спостерігати!

Киця вся чорна, а ніс і вушка — білі. Та ще ліва передня лапка ніби в білу шкарпеточку одягнена. Шерсть у Мурки гладенька і блищить на сонці. А коли я розчісую кицю в темряві, від неї навіть іскри летять.

2. Обговоріть, чи відповідає заголовок змісту тексту. Обґрунтуйте свою думку.

3. Поміркуйте, про що варто було б розповісти у цьому тексті.

4. Складіть усну розповідь про витівки Мурки.

59. 1. Прочитай слова. Які букви пропущено?

Дру..ок, пес, ..или, і, Пу..ок, кіт, дру..но.

2. Склади і запиши речення. Підкресли вставлені тобою літери.

63. 1. Прочитайте слова, чітко вимовляючи звуки, позначені виділеними буквами.

ф арба	х валько
ф орма	х вороба
ф иркання	х виля
ф ільм	х віртка

2. Порівняйте вимову слів у першій та другій колонках. Зробіть висновок.
3. Складіть і запишіть речення з двома словами (на вибір).

64. 1. Доповни і запиши речення.

Фазан і фламінго — це птахи, а форель — ...

2. Побудуй звукові моделі слів з літерою ф.

65. 1. Розглянь малюнок і прочитай текст.

Фламінго — надзвичайно гарні птахи. Вони дружні і завжди тримаються вкупі. Коли табунець рожевих птахів злітає над водою, то здається, що в блакиті пливе малинова хмарка. Ходять фламінго, кумедно дрібочучи ногами, ніби танцюють.

Світлана Якименко

2. Чи доводилось тобі бачити фламінго? На яких птахів вони подібні та чим від них відрізняються?
3. Склади і запиши речення про фламінго. За потреби користуйся опорною схемою.

Рожеві _____ ходять, кумедно _____, ніби _____.

66. 1. Прочитай вірш. Якщо він тобі сподобався, вивчи його напам'ять.

ФУТБОЛІСТИ

З-за кущів ліщинових чути: «Г-о-о-ол!!!»
Зайченята бавляться у футбол.
Розпашіли мордочки — гаряче!
І **футболять яблучком**, як м'ячем.
А два воротарики-їжачки
спритно ловлять яблуко на голки.

Любов Пшенична

2. Якими ти уявляєш собі цих футболістів?
3. Випиши виділені слова та поділи їх для переносу.

У рідному краї і серце співає

З народного

- 1. Виразно прочитайте вірш.

РІДНИЙ КРАЙ

У ріднім краї зелен гай шумить.
Я знати рад, про що він мріє-снить.
Я слухав, чув, як кожна деревина
шуміла ніжно слово: Україна.
О Боже, дай повік любити край,
де квіти, птахи і зелений гай,
де кожна вірна тій землі дитина
живе єдиним словом: Україна.

Микола Петрів

- 2. Обговоріть, які почуття, роздуми пробуджують ці поетичні рядки.

2. Запиши слова у три колонки: у першу — зі звуком [дж], у другу — зі звуком [дз], а в третю — зі звуком [дз'].
3. Побудуй звукову модель слова *дзьоб*.
4. Слово *кукурудза* поділи для переносу.

71. 1. Прочитай і спиши прислів'я. Поясни, як ти розумієш їх зміст.

1) У рідному краї і серце співає. 2) Де рідний край, там і під ялиною рай. 3) За морем тепліше, та вдома світліше.

2. Знайди слова, що відповідають поданим звуковим моделям,

= • — — • =

= • — • — • = •

72. 1. Розгляньте фізичну карту України. Що вам відомо про землі, розташовані на півдні нашої держави?

2. Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовки.

На родючі землі півдня України, немов люті розбійники, налітають суховії — гарячі вітри із пустелі. Вони обпалюють зелені посіви, заносять їх сипучим піском.

Для захисту полів люди посадили лісосмуги. Дерева, немов добрі богатирі, своїми широкими кронами закривають рослини від суховіїв.

3. Спишіть перше речення другого абзацу.

4. Прочитайте записане. Послідовно вимовте всі приголосні звуки.

73. Виконай завдання на вибір.

- Перечитай другий абзац тексту із попередньої вправи. Постав запитання за його змістом.

- Запиши останнє речення. За потреби користуйся опорною схемою.

____, немов _____, своїми широкими кронами _____ від _____.

Ґава всілася на ґанку

Ганна Чубач

74. Прочитай вірш, чітко вимовляючи звуки [ґ], [ґ']. Які це звуки: голосні чи приголосні?

Ґава всілася на ґанку
і сиділа там до ранку.
Вранці гуси пробігали —
ґаву з ґанку геть прогнали.

Ганна Чубач

75. 1. Розглянь малюнок і поміркуй, які букви треба вставити у порожні клітинки.

	Р	А	К
	А	В	А

2. Запиши утворені слова. Чітко вимов звуки [ґ], [ґ'].

76. 1. Із поданих складів утвори і запиши слова.

Та го га муґ ва ля нок

2. Спиши приказки. Коли і про кого так кажуть?
1) Ґав ловить. 2) Спіймав ґаву.

- 77.** 1. Прочитайте слова. Поміркуйте, які літери потрібно вставити замість крапок.

Бере..., а...рус, дзи...а, ..уска, ..едзь, ..оріх, ..уля, ба...ато, ..оворити, ..ринджоли.

2. Спишіть, вставляючи пропущені букви. Чи є тут слова, значення яких ви не розумієте? За потреби зверніться до тлумачного словника.

- 78.** 1. Прочитайте уривок із оповідання. Правильно вимовляйте звук [ґ].

ГУЛЯ

Гриць вийшов на ґанок. А тут гуси: ґа-ґа-ґа! О-о, хлопче, не лови ґав, бо пропали штани. Якби Гриць був зачинив двері на ґанку, то й гуси за-спокоїлись би. А він зчинив ґвалт і ну втікати...

За Дмитром Чередниченком

2. Поміркуйте, чим могла закінчитися Грицева пригода. Придумайте продовження.

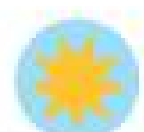
- 79.** 1. Прочитай слова. Які букви пропущено?

По...ода, ..удзик, ..рунт, ..воздика, ..оробець, про...авити, ва...он, ..анок.

2. Виконай завдання на вибір.

- Спиши, вставляючи замість крапок пропущені літери г або ґ.
- Випиши слова з літерою г.
- Випиши слова з літерою ґ.
- Випиши трискладові слова. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки.

3. З одним або двома словами (на вибір) склади і запиши речення.

3. До слів із лівої колонки доберіть відповідні слова з правої. Утворіть і запишіть словосполучення.

щітка	махровий
рушник	зубна
мило	густий
гребінець	запашне

4. Побудуйте звукову модель слова *щітка*.

83. 1. Прочитай текст.

ЩИГЛИК

Дуже влу..но назвали цю пта..ку ..игликом. Голівка і горле..ко — ..ервоні, а на ..орних крилах — яскраві смуги.

..иглик — одна із найгарні..их пта..ок. Оселяються ..иглики в лісах, у садках. Восени і взимку вони ко..ують, але далеких перельотів не здійснюють.

Світлана Якименко

2. Що нового ти дізнався/дізналася про щиглика?

3. Спиши текст, вставляючи замість крапок пропущені букви *ч, ш* або *щ*.

84. 1. Прочитай слова.

Шелест, їжачок, кущ, чайка, ящірка, щавель, чапля, бочка, щоки.

2. Виконай завдання на вибір.

- Запиши подані слова у дві колонки: в першу — ті, у яких кількість звуків і букв однакова, а в другу — ті, у яких звуків більше, ніж букв.
- Побудуй звукові моделі слів *щавель, ящірка*.
- З двома словами (на вибір) склади і запиши речення.

Ой по горі льон, льон,
по долині мак, мак.
Любі наші маківниці,
полоти би так, так.

2. Коли, на вашу думку, українці виконували цю пісню? Чому ви так вважаєте?
3. Запишіть із пам'яті перші два рядки. Побудуйте звукову модель слова *льон*.

108. Із поданих складів утвори і запиши слова.

го / си / ньо / нок / мо / вий / по

109. 1. Уважно розгляньте таблицю.

ВЖИВАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ ЇО, ЙО

У середині та в кінці складу пишеться ьо	На початку слова і складу пишеться йо
дзьоб пе-нок сьо-за Льо-ня си-но-го	Йо-сип йо-го га-йок зна-йо-мий ма-йо-рить

2. Чітко вимовте виділені склади. Що позначає знак м'якшення у словах першої колонки?
3. Зробіть висновок про поділ на склади слів із буквосполученнями *ьо, йо*.

§ 10. Подовжені м'які приголосні звуки

Правду завжди боронити

Микола Вороний

112. 1. Виразно прочитайте уривок із вірша.

ПРИВІТАННЯ СИНОВІ НА ІМЕНІНИ

Правду завжди боронити
чесно, по звичаю,
серцем всім її любити
і для неї вік прожити —
ось чого бажаю.
Не ходить рабом похилим,
плачучи з одчаю,
а з **обличчям** ясним, милим,
бути певним, бути смілим —
ось чого бажаю.

Микола Вороний

2. Чого бажає поет синові?
3. Прочитайте виділені слова вголос. Зверніть увагу,
як вимовляються м'які приголосні звуки.

113. 1. Розглянь таблицю та доповни її, добираючи слова за зразком.

що робити?	що?
вітати	вітання
бажати	
малювати	

2. Запиши слова парами. Знайди серед них ті,
у яких звуків менше, ніж букв. Поміркуй, чому.

2. Запиши слова парами за зразком.

Жити – життя.

3. З однією парою слів (на вибір) склади і запиши речення.

Вийшли зрання на гуляння українські діти

Ганна Черінь

117. 1. Виразно прочитайте уривок із вірша.

Вийшли зрання на гуляння
українські діти,
їх стрічали і вітали
українські квіти.
Ось волошки, сонні трошки,
синім шовком шиті,
ясноокі, чисто вмиті,
розбрелись по житі...

Ганна Черінь

2. Обговоріть, які ще українські квіти могли стрічати дітей.

3. Випишіть слова з м'якими подовженими приго-
лосними звуками.

4. Слово *українські* поділіть для переносу з рядка
в рядок.

118. 1. Із поданих складів утвори і запиши слова.

ко сся ло во рі ння

2. Поділи для переносу: 1 варіант — слово *вугілля*, 2 варіант — слово *багаття*. Перевір себе за правилом.

Слова із подовженими приголосними звуками на склади ділять тільки так: *ко-рі-ння*.
Переносити з одного рядка в інший ці слова можна по-різному: *ко-ріння*, *корі-ння* або *корін-ня*.

119. 1. Прочитай і спиши, вставляючи пропущені букви.

1) Зна..я робить жи..я красним. 2) Хто зна..я має, той і мур зламає. 3) Не лише силою треба боронитися, а й умі..ям.

2. Поясни, як ти розумієш зміст цих прислів'їв.

120. 1. Прочитайте.

Мало, мало, ой мало **життя**,
аби втішити всіх і розрадить,
перейнятись до всіх **співчуттям**,
по голівці кульбабу погладить.

Павло Мовчан

2. Обговоріть, які слова вірша вас вразили. Чому?

3. Виконайте завдання на вибір.

- Спишіть вірш. Знайдіть і підкресліть слова, в яких усі приголосні звуки дзвінкі.
- Виділені слова поділіть для переносу.
- Складіть і запишіть речення зі словом *співчуття*.

співчу^ття

§ 11. Вживання апострофа

Грицю, Грицю, до роботи!

З народного

121. 1. Прочитай або проспівай куплет із жартівливої пісні.

Грицю, Грицю, до роботи!
В Гриця порвані чоботи.
Грицю, Грицю, до телят!
В Гриця ніженьки болять.

2. Випиши виділені слова. Вимов м'які приголосні звуки. Якими буквами позначено м'якість цих приголосних? Які звуки позначають букви ю, я?
3. Які звуки позначають букви я, ю, є у наведених словах?

Ярина, Мар'яна, Юрко, Євгенко.

122. Спиши буквосполучення з великими літерами, а з решти утвори і запиши слова.

Єв Тля то свя в'я здо ро

123. 1. Прочитайте і спишіть прислів'я. Поясніть, як ви розумієте його зміст.

Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють.

2. Вимовте виділені слова. Розгляньте і порівняйте звукові моделі. Зверніть увагу, що буква ю в обох випадках стоїть у середині складу.

п'ють - = • =

ллють = : • =

Букви перед апострофом позначають тверді приголосні звуки.

- 124.** 1. Розглянь таблиці та доповни їх словами з апострофом за зразком.

<i>хто?</i>		<i>що?</i>	<i>який?</i>
хлопець	хлоп'я	солома	солом'яний
голуб		трава	
ластівка		дерево	

2. Запиши три пари слів (на вибір). Підкресли букви, між якими стоїть апостроф. З однією парою слів склади і запиши речення.

- 125.** 1. Прочитайте речення. Доповніть їх словами з апострофом.

1) Пташку від холоду захищає 2) Пишні квіти в букеті відцвіли і 3) Навесні пташки ... гнізда.

2. Запишіть доповнені речення. Побудуйте звукову модель слова *в'ють*.

Сім'я вечерея коло хати

Тарас Шевченко

- 126.** 1. Прочитай уривок із вірша. Розглянь малюнок.

Сім'я вечерея коло хати,
вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
а мати хоче научати,
так соловейко не дає.

Тарас Шевченко

- 131.** 1. Прочитайте українські народні прислів'я. Обговоріть, як ви їх розумієте.

- 1) Добре ім'я — найкраще багатство. 2) Без гілок — не **дерево**, без дітей — не сім'я. 3) Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.
2. Від виділеного слова утворіть і запишіть слово з апострофом.

Бджола мала, а й та працює

З народного

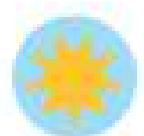
- 132.** 1. Учімося читати сторінки природи! Спостерігаймо разом.

МРІЯ

Як виросту — збудую хату,
на хаті колесо приб'ю,
а там я поселю крилату
лелечу клікитну сім'ю.
Нехай розводиться, гніздиться
по всіх деревах і хатах,
нехай мені щоночі сниться,
що я літаю, наче птах.

Дмитро Павличко

2. Хто розповідає про свою мрію? Яким ви уявляєте героя вірша? Розкажіть.
3. Випишіть слова з апострофом та поясніть їх правопис.

- 133.** Спиши склади і слова.

р'я в'ї б'ю м'яч п'єса

3. Прочитай віршовані рядки.

До вас, мої рідні, звертаюся я —
найменший у нашій сім'ї.
Стоїть на узліссі ялинка моя —
не зрубайте її.

Дмитро Павличко

Вернигора мав знайти у першому реченні слова, у яких звуків більше, ніж букв. Він виписав такі слова: *мої, звертаюся, я, сім'ї*. З'ясуй, чи правильно казковий герой виконав завдання. Поясни, чому ти так вважаєш.

4. Які приголосні звуки називаються дзвінками? глухими?
5. Назви парні дзвінки й глухі приголосні звуки. Які дзвінки звуки не мають парних глухих?
6. Які букви позначають на письмі м'якість приголосних звуків?
7. Наведи приклади слів, у яких букви *я, ю, є* позначають по одному і по два звуки.
8. Як позначається на письмі м'який подовжений приголосний звук? Наведи приклади.
9. Пригадай правило вживання апострофа, наведи приклади.

Виконай завдання, подані в електронному додатку.

- 140.** 1. Прочитайте текст. Обговоріть, чому він має таку назву.

ВОГНЕННА КНИГА

На полиці стояла цікава книга. В ній розповідалося про могутнього богатира. Слова в книзі палали, як розпечене залізо.

Як тільки доторкнеться палаюче, вогненне слово до серця людини, в ньому спалахує вогник добра.

За Василем Сухомлинським

2. Знайдіть у тексті й выпишіть слова, якими автор характеризує книгу, слово.

Книга (яка?) ...

Слово (яке?) ...

3. Знайдіть і выпишіть речення, що відповідає поданій схемі.

└ — — — — .

- 141.** 1. Прочитай слова, правильно їх наголошуючи.

Добро́, до́брий, добро́дій, доброта́, зло.

Чергові́й, учі́тель, шкóла, дру́зі.

2. Яке слово у першому рядку «зайве»? Чому?

чергові́й

учі́тель

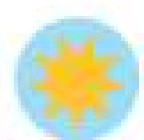
календа́р

- 142.** 1. Розшифруй текст загадки та відгадай її.

¹Вам ¹⁰са ²роз ¹³чить ³ка ¹⁴із ⁹а ¹⁶ду.

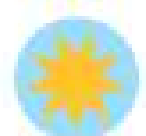
⁵всі ⁴же ⁸ди, ⁶при ¹²мов ¹⁵ро ⁷го ¹¹ма

2. Склади і запиши два-три речення зі словом-відгадкою.

Ми хмарою носилися
від подиху зими,
і весело крутилися
метелицею ми.

Микола Вороний

2. Уявіть себе сніжинками і виконайте хоровод.
3. Виконайте завдання на вибір.
 - Запишіть із пам'яті рядки, які вам найбільше сподобались.
 - До слова *метелиця* доберіть слова, близькі за значенням.
 - Які з поданих слів «живуть» тільки взимку? Запишіть їх.

Вітер, крига, бурулька, сніговик, роса, мороз,
квіти, сніг.

- 158.** 1. Прочитайте початок казки.

ПРО ЩО РОЗПОВІЛА СНІЖИНКА

Прийшла зима-білосніжка. У своєму чарівному кошичку принесла сніжинки та щедро сипнула їх людям. Кружляли сніжинки в повітрі і тихо спускалися на землю.

Сіла сніжна зірочка мені на рукав...

2. Продовжте казку на основі власних спостережень за природою.
3. Запишіть своє продовження казки.

159.

Візьми у бібліотеці казку Зірки Мензатюк «Мільйон мільйонів сніжинок». Прочитай її своїм рідним (друзям). Порівняй складену в класі казку «Про що розповіла сніжинка» із твором письменниці.

